

Hogyan működnek a rádiók II.

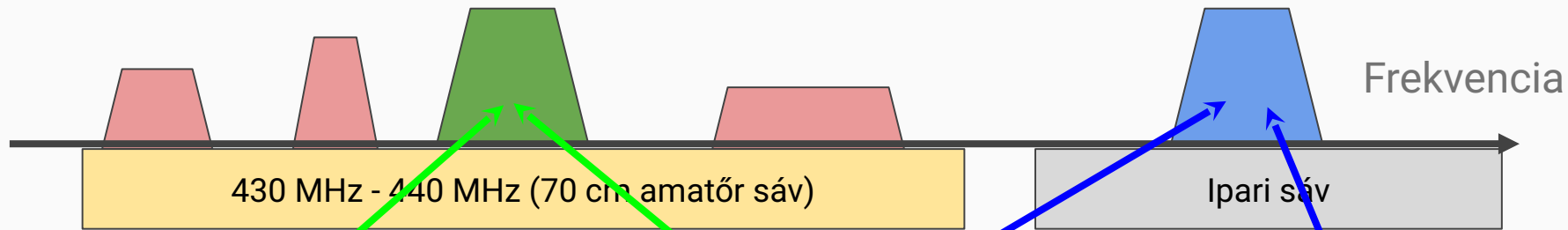
Rádiók alkatrészei

Mit fogunk a mai napon tanulni?

- Mi egy rádió feladata?
- Modulárisan hogyan épül fel egy rádió?
- Alapszintű ismerete a moduloknak
  - Szűrő, erősítő, keverő, oszcillátor, demodulátor
- Gyakorlati példák a modulokra

Mi a rádió feladata?

HA7SX

Villamosvezető

HA5PLS

forgalomirányító

Mi a rádió feladata?

Vétel

- Megfelelő csatorna kiválasztása -> **Szűrés**
- Ennek frekvenciában eltolása -> **Keverés**
- Eredeti információ visszaállítása a jelből -> **Demoduláció**
- Hallhatóvá tétel -> **Erősítés**
- Egyéb funkciók
  - Pl. Zajzár, teljesítmény mérő, morze auto keyer, stb.

Adás

- Demoduláció helyett **moduláció**
- Teljesítmény erősítés
- Másokat ne zavarjon az eszköz -> **harmonikus szűrés**

A rádió kapcsolási rajza blokkokból épül fel

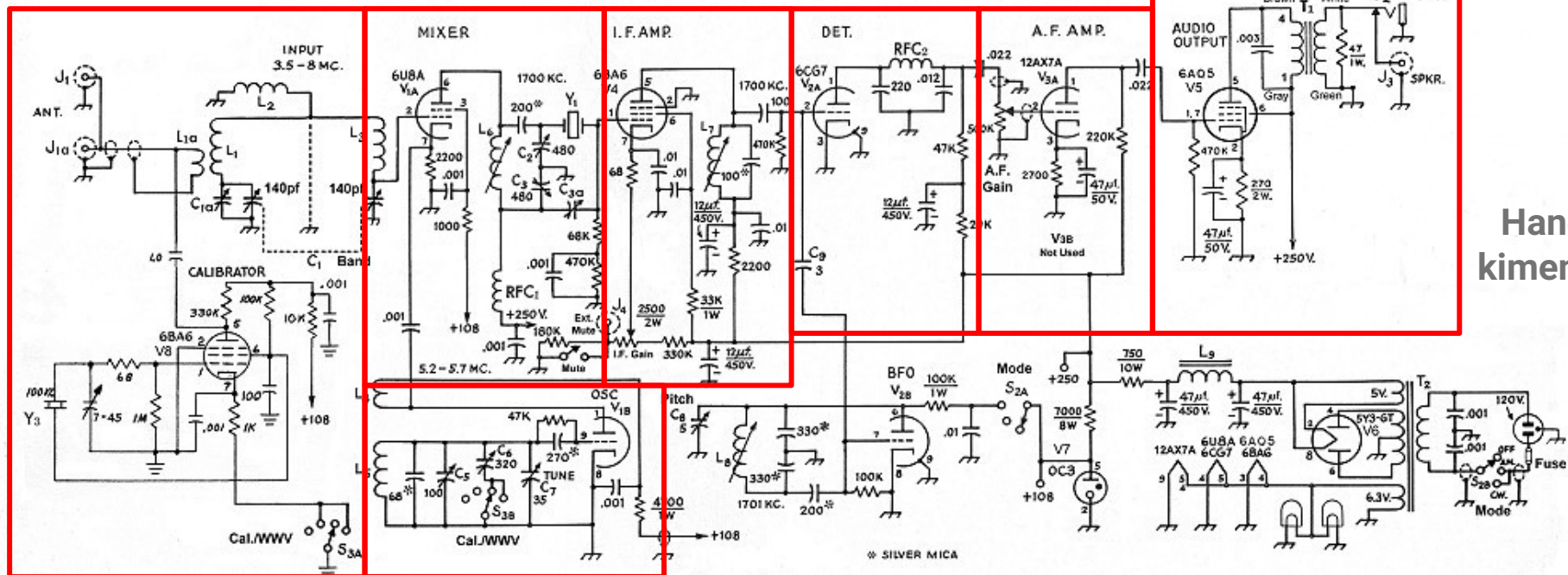
Antenna, bemenet

Keverő

Erősítő

Demod.

Erősítő

Hang kimenet

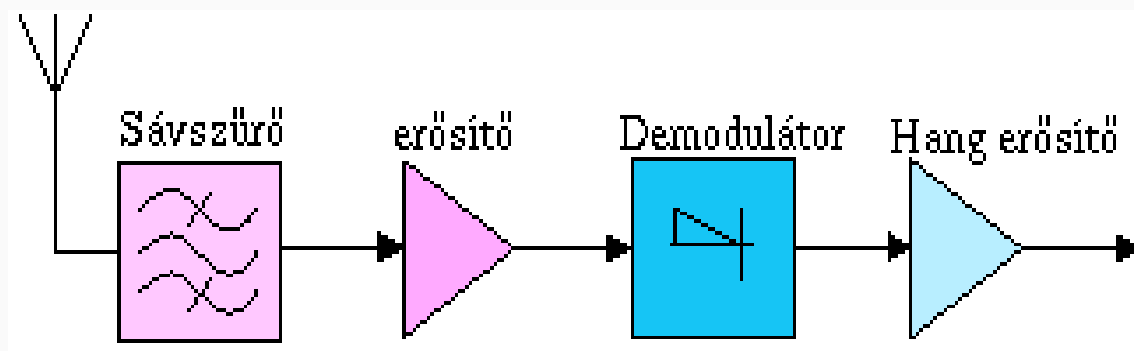
Circuit diagram of the 6X2 Super-heterodyne. Unless indicated otherwise, decimal capacitances are in μf , other capacitances in $\mu\mu\text{f}$, resistors are $\frac{1}{2}$ watt.

Oscillátor

Egyenes vevő felépítése

Egyenes vevő

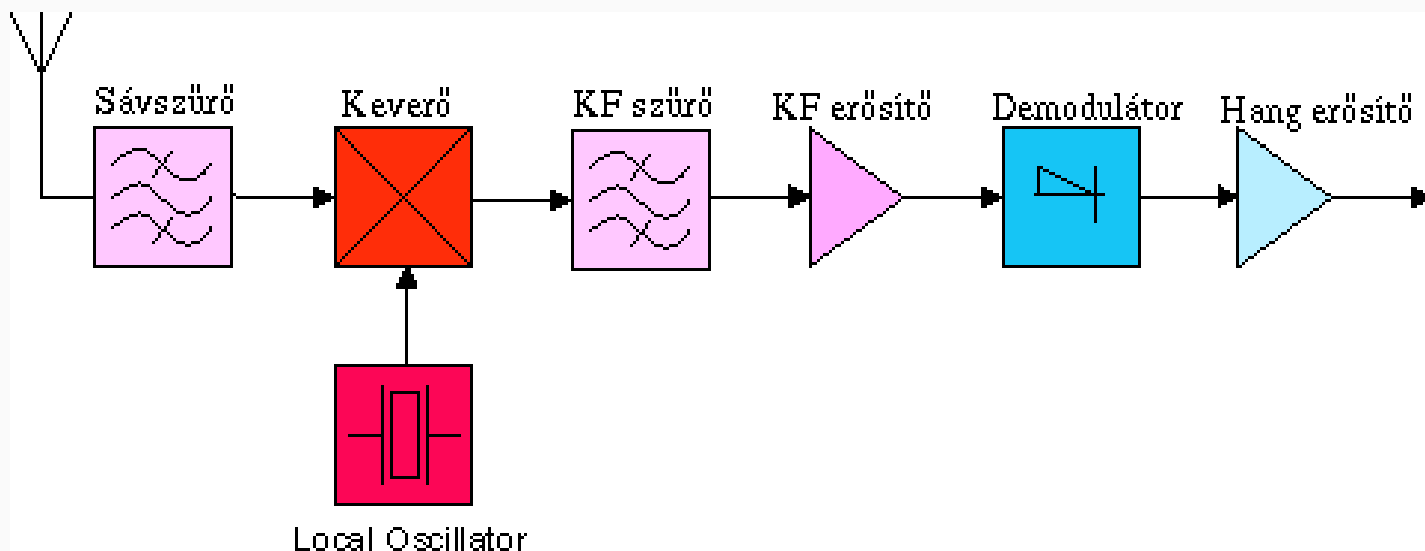
- Triviális struktúra
- Sávszűrő tulajdonságai limitálnak
- “Nagyfrekis” demodulátor

Szuperheterodin elvű rádió felépítése

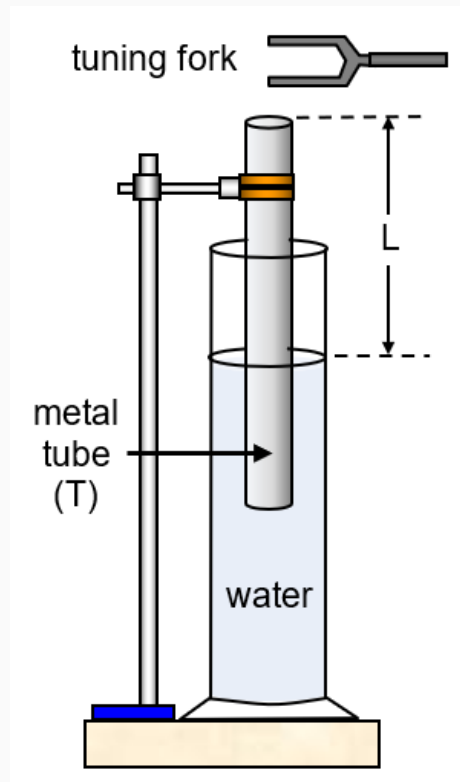
Szuperheterodin vevő

- Több erősítés
- “Kisfrekis” demodulátor
- KF szűrő - csatorna szelektivitás

Szűrők

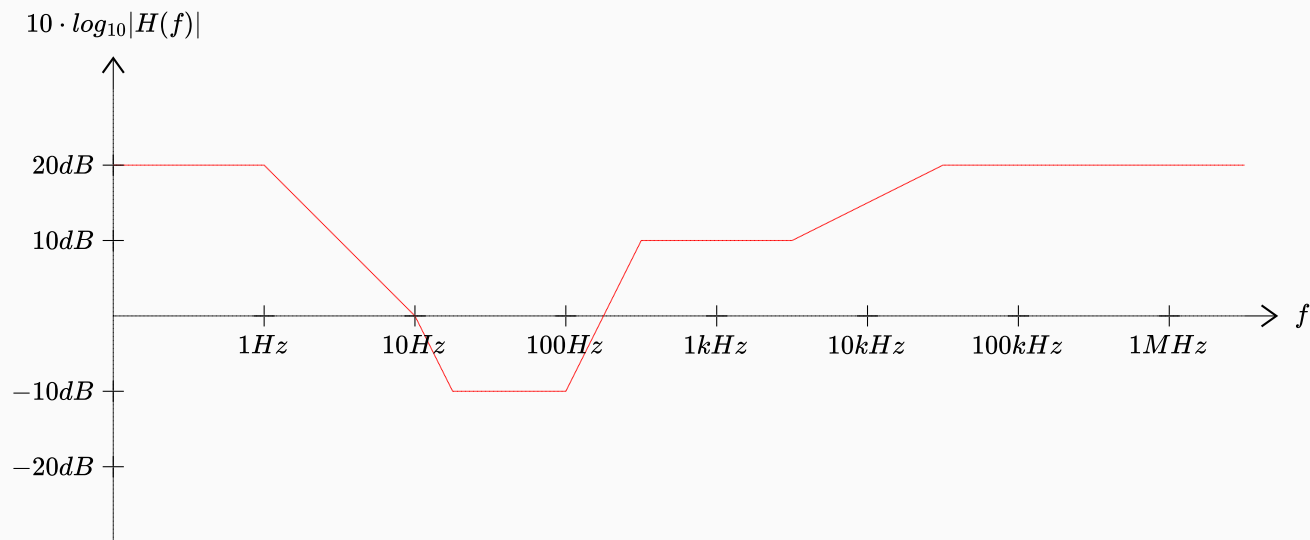
- “A kívánt rádiócsatorna kiválasztásához”
Természetesen másra is jó:
  - Felharmonikusok szűrése
  - Keverő termékeinek szűrése
- A frekvenciatartomány bizonyos részein átereszt, máshol elnyom
- Példa: üveg szájának megfújása
  - Rezonancia frekvencia
  - Ezen a frekvencián “átereszt”
- “Hangolható szűrő”
  - Vízbe mártott PVC cső

Az átvitel ábrázolva a frekvencia függvényében:

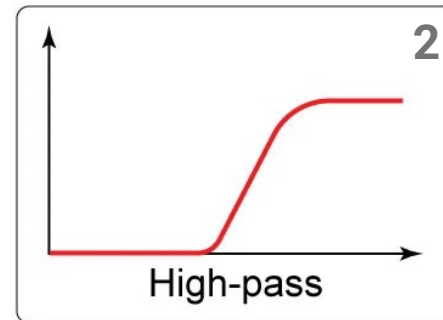
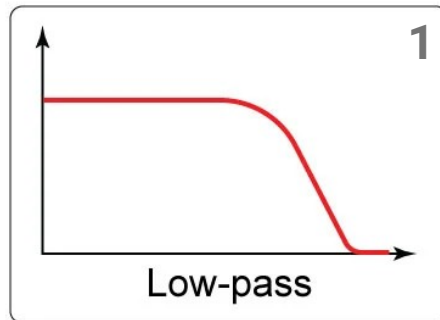
$$H(f) = \frac{Y(f)}{U(f)} = \frac{\text{Kimeneti jelszint}}{\text{Bemeneti jelszint}}$$

Bode diagram:

Szűrő típusok

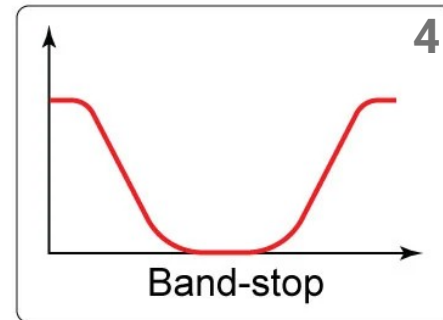
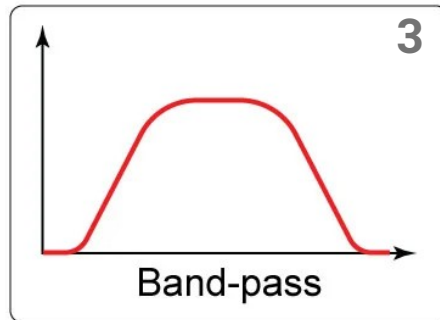
- Aluláteresztő szűrő (1)
- Feluláteresztő szűrő (2)
- Sáváteresztő szűrő (3)
- Sávzáró szűrő (4)

Relatív sáv szélesség:

$$b = \frac{B}{f_{center}}$$

Pl. 1 GHz-en 100 MHz-es sáv szélességű sáváteresztő szűrő: 10%-os rel. sáv szél.

Egyes szűrők működésének megértése: RC, RL

Feszültségosztó

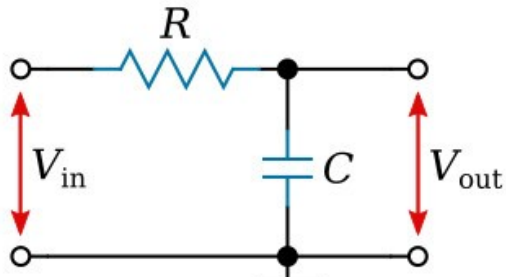
- R_2 kicsi: U_2 (kimenő feszültség) kicsi lesz
- $R_2 \gg R_1$: U_2 közelíti U_1 -et

Ez minden frekvencián igaz

Mi van, ha R_2 frekvencia függő?

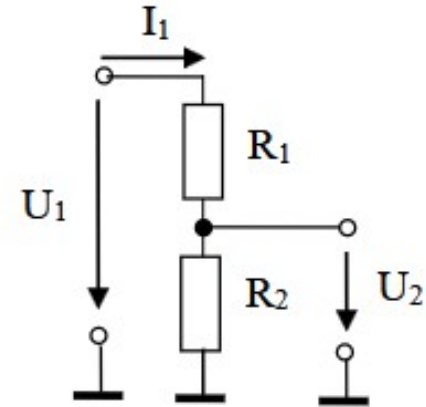
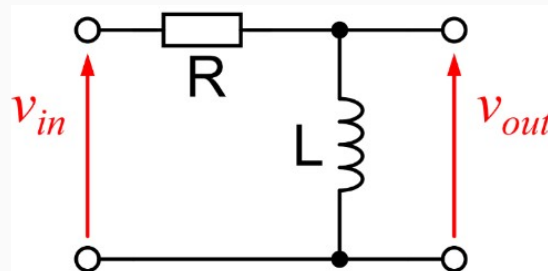
Egy RC aluláteresztő szűrő:

Kondenzátor nagy frekvencián "vezet"

Egy RL feluláteresztő szűrő:

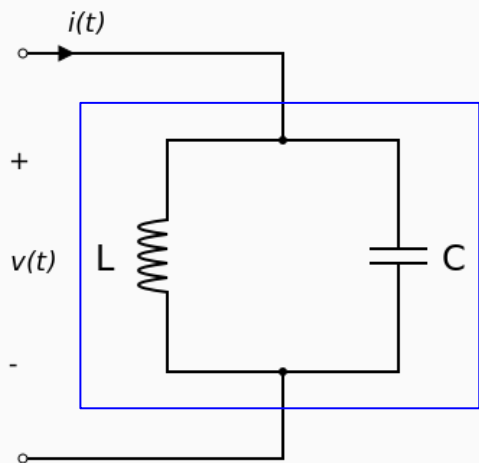
Induktivitás kis frekvencián "vezet"

Feszültség osztás, átvitel:

$$\frac{U_2}{U_1} = \frac{I_1 R_2}{I_1 (R_1 + R_2)} = \frac{R_2}{R_1 + R_2}$$

Példák szűrőkre - rezgőkörök

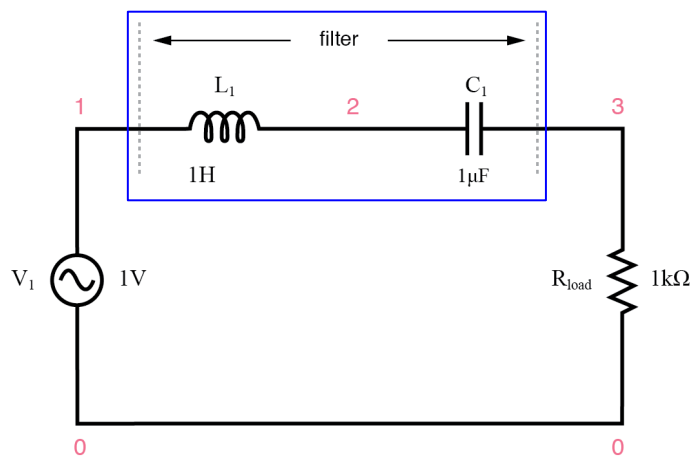
Rezonancia frekvencia
Thompson-képlet

$$f_{\text{rezonancia}} = \frac{1}{2\pi\sqrt{LC}}$$

Párhuzamos LC szűrő

Sávkiró

Rezonancia frekvencián **nagy**
impedanciájú (ellenállású)

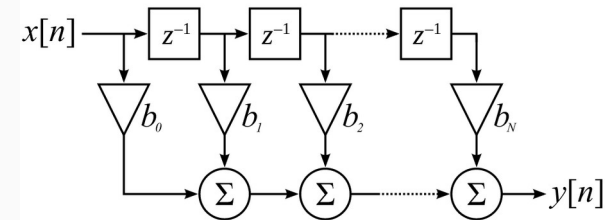
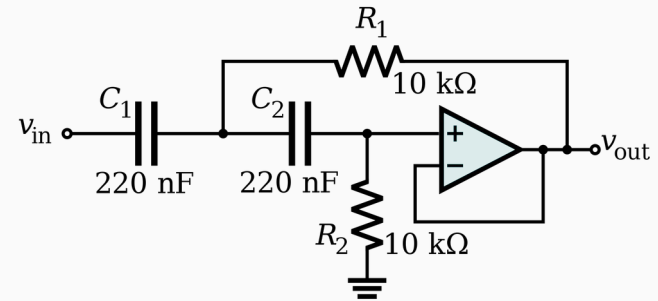
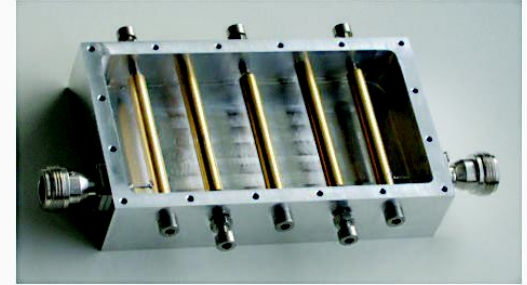
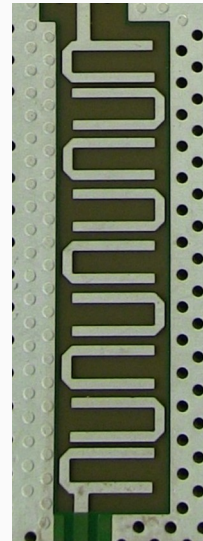
Soros LC szűrő

Sáváteresztő

Rezonancia frekvencián **kis**
impedanciájú (ellenállású)

Szűrők a gyakorlatban

- Nagyfrekvenciás
  - Hairpin, combline: elosztott paraméterű
  - Tápvonalas szűrő
  - Üregrezonátor
- Passzív szűrők: diszkrét elemekből
  - RC, RL, LC, Csebisev, stb.
- Aktív szűrők
  - Pl. műveleti erősítővel
- Digitális szűrők
  - Processzoron futnak
  - Mintavételezett adaton
  - FIR: Finite Impulse Response

FM műsorszóró sáv: nagy teljesítményű adók

88 MHz - 108 MHz sávzáró szűrő

Hogy ne zavarja a vételünket a nagy teljesítményű műsorszóró adó

Mérés: VNA (Vektorhálózat-analizátor) segítségével

Mit fogunk látni?

A frekvencia függvényében (vízszintes) a szűrőn átjutó teljesítmény arányát, decibelben

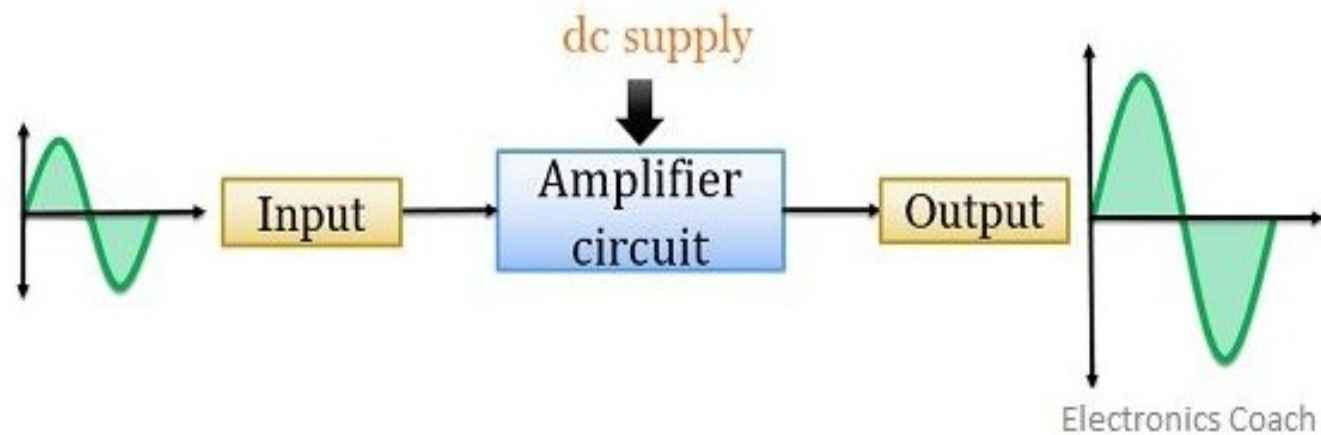
Mit várunk?

Az FM sávban nagy csillapítást (-20 dB, vagy kisebb átvitel)

Ezen kívül vigyen át minden teljesítményt: 0 dB

$$P_{\text{dB}} = 10 \log \left(\frac{P_1}{P_0} \right)$$

Példa:

Kommunikálni szeretnénk "sík" terepen, kézirádióval:

- 5W kimenő teljesítmény (37 dBm)
- 5 km távolság -> 100 dB csillapítás
- Adó - vevő antenna nyereségek -> 4 dB

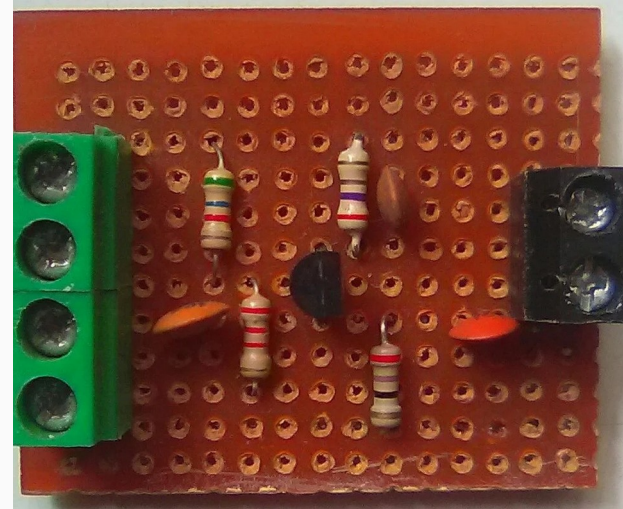
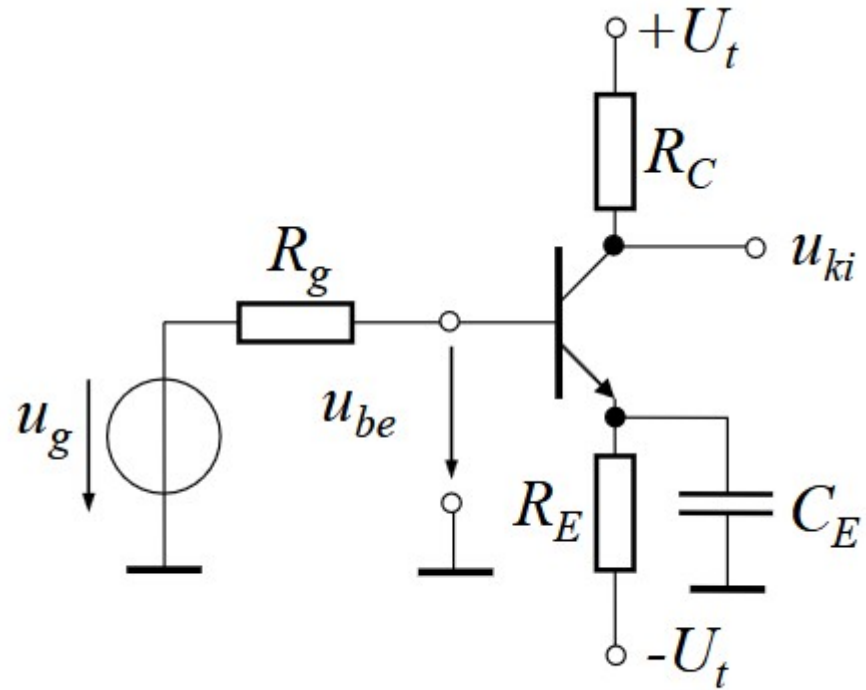
$37 \text{ dBm} - 100 \text{ dB} + 4 \text{ dB} = -59 \text{ dBm}$ a vett jelszint

-59 dBm : 1.25 nW (nano-Watt) ($1.25 * 10^{-9} \text{ W}$)

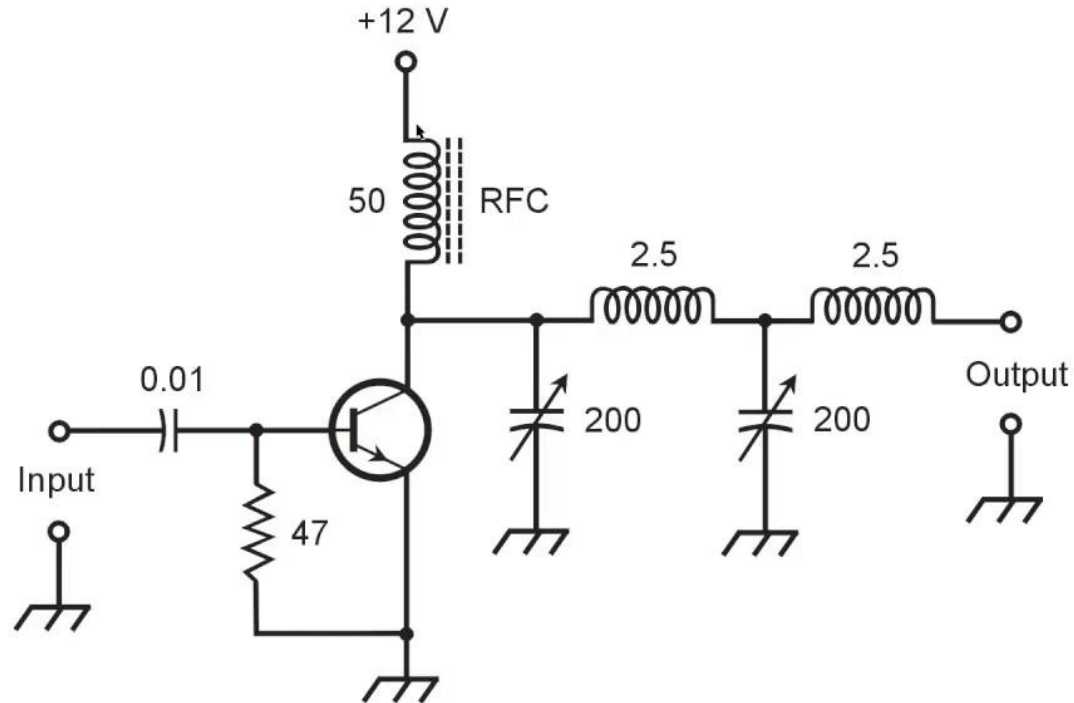
Hangszóró meghajtásához 100 mW - 1 W (20 - 30 dBm)

90 dB (10^9) erősítés kell a rendszerbe

Erősítők

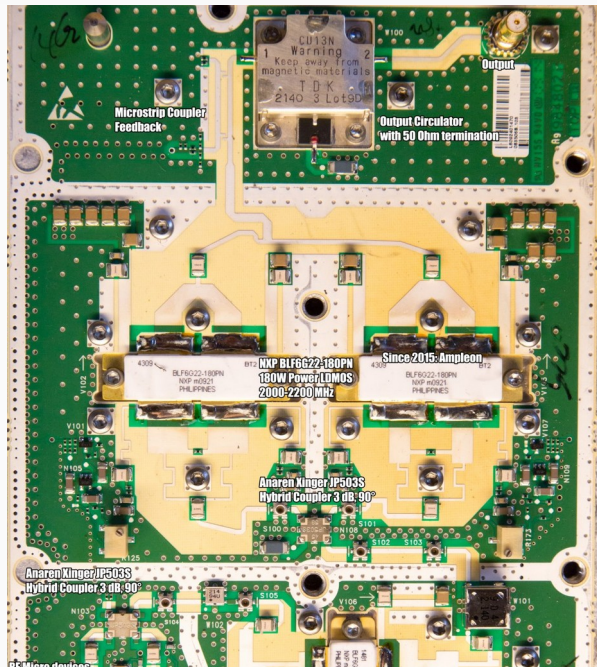
RF erősítő

Erősítők

Erősítők

3G cella - 2.1 GHz
Kb. 50 W
Hullámhossz: 14 cm

Csöves erősítő
A klubban lévő: 800 W
80m, 40m, 20m, 15m-es sávokon (3 MHz - 21 MHz)

Oscillátorok

Jelforrás

- Vivőfrekvencia előállítása
- Keveréshez
- Digitális áramkörök órajele
- Mérőjel

Mi kell hozzá?

- Erősítés
- Visszacsatolás
(szűrőn keresztül)

Gyakori jelölés: **LO**

- Lokál (helyi) oszcillátor

Oscillátorok

Visszacsatolt struktúra

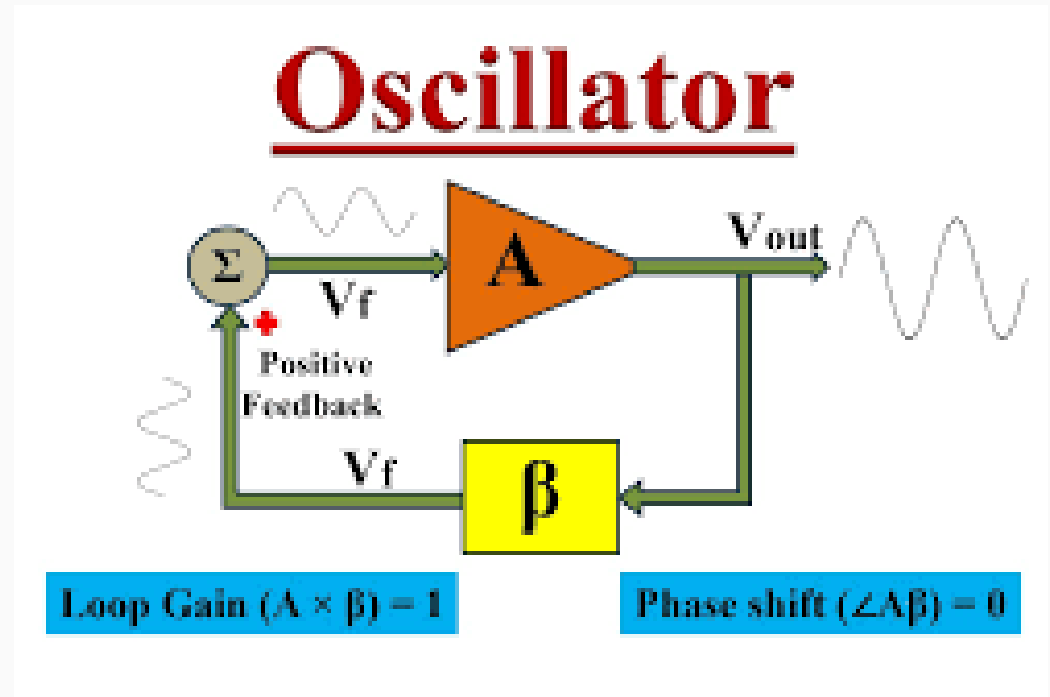
Erősítésfeltétel

Hurokerősítés > 1

Fázisfeltétel

Teljes fázistolás: $k \cdot 360^\circ$

Amelyik frekvencián ez teljesül, ott fog "rezegni" az oszcillátor (lásd: hinta)

RF Oszcillátorok a gyakorlatban

- Kvarckristály
- "Can oscillator" - integrált kristály oszc. (XO)
- TCXO - Temperature Compensated XO
- OCXO - Oven Controlled XO (kályházott)
- DRO - Dielectric Resonator Oscillator
  - Nagyfrekvenciás, néhány 10 GHz
- Magnetron
  - Mikrohullámú sütő
  - Nagy teljesítmény és frekvencia (GHz)

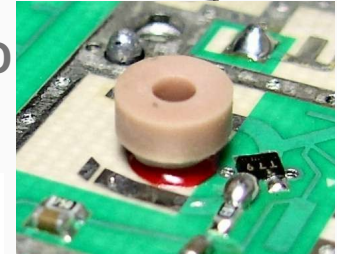
Kristály

Can osc. / TXCO

DRO

Magnetron

OCXO

10 kHz négyzög oszcillátor - hiszterézises inverterrel és RC taggal

Erősítés

inverter által

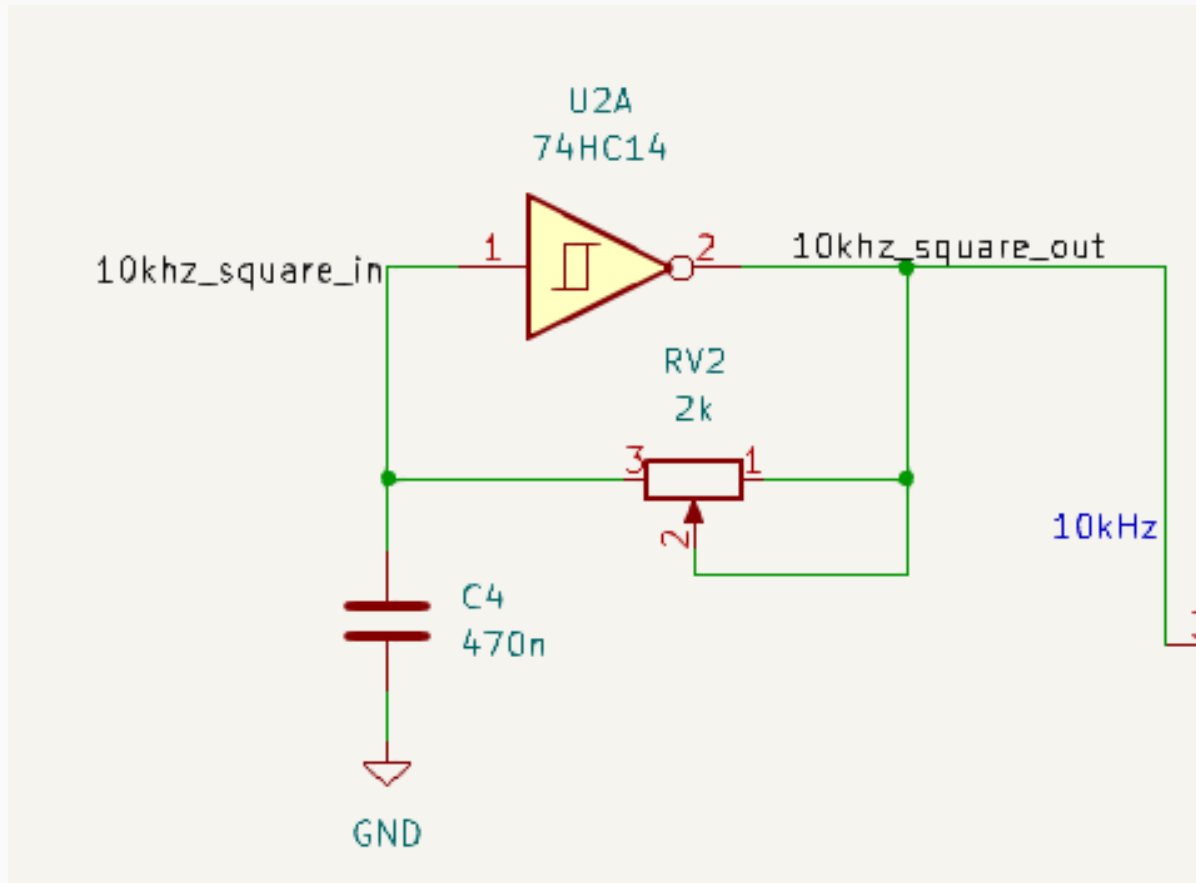
Hiszterézises inverter:

A bekapcsolási és kikapcsolási feszültség eltér

RC visszacsatolás:

A kondenzátor R-en keresztül lassan töltődik és kisül, az inverter bemeneti hiszterézis szintjei között

Meghatározza a frekvenciát

4 MHz négyzög oszcillátor - inverter + kristály

Erősítés

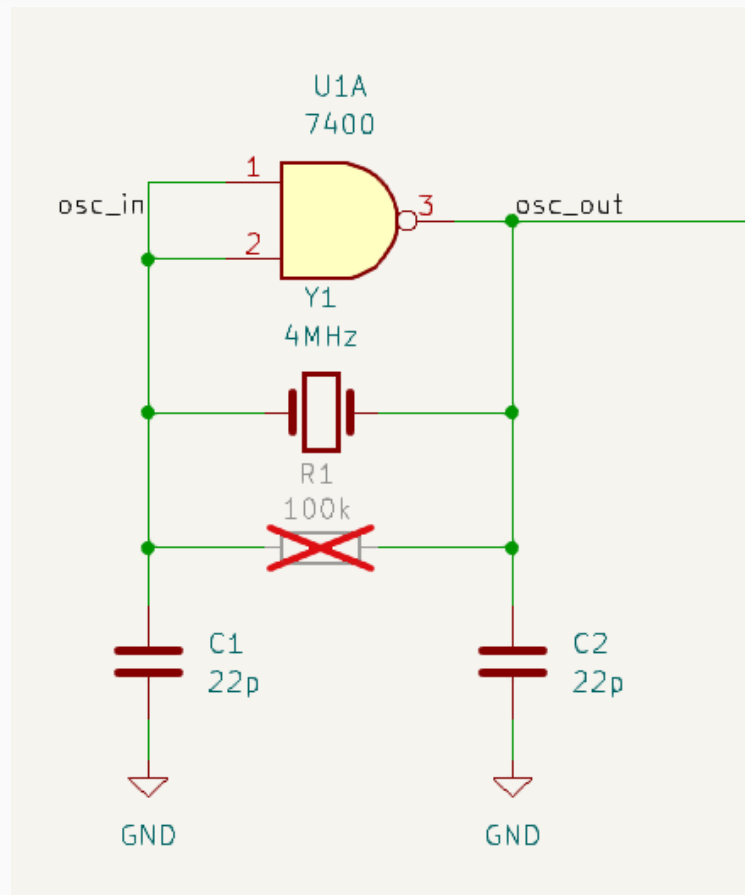
inverter által (itt most egy NAND kapuból van)

Visszacsatolás:

Adott frekvencián rezonáns kristály segítségével

Kondenzátorok:

A kristályok mellé kelleni szoktak (terhelő kapacitás)

10 kHz szinuszos oszcillátor

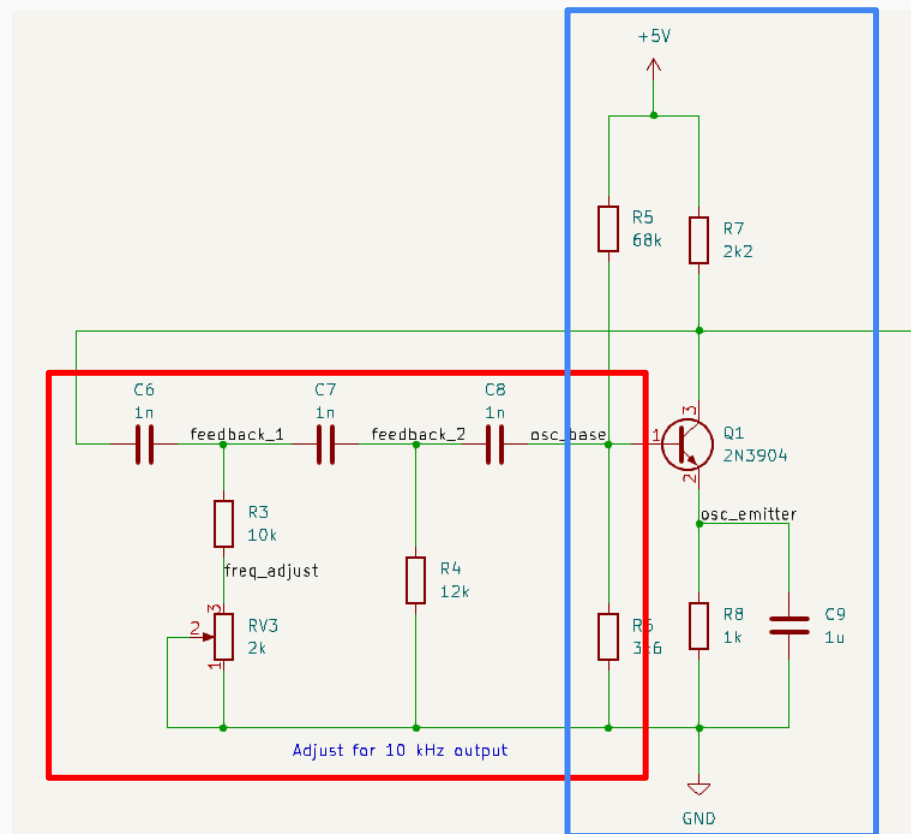
Erősítés

Földelt emitteres tranzisztoros erősítő kapcsolás

Invertáló kapcsolás, kimenet és bemenet között: 180°

Visszacsatolás:

Három RC szűrővel - rezonancia frekvencián az RC tagok fázistolása: 60°

Keverők

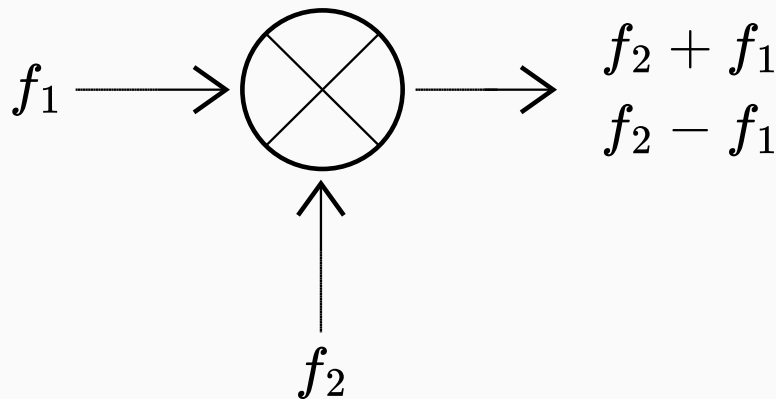
Keverő

- Modulációs tétel megvalósítása a gyakorlatban:

$$\cos(\alpha) \cdot \cos(\beta) = 0.5 \cos(\alpha + \beta) + 0.5 \cos(\alpha - \beta)$$

Egy lineáris rendszer

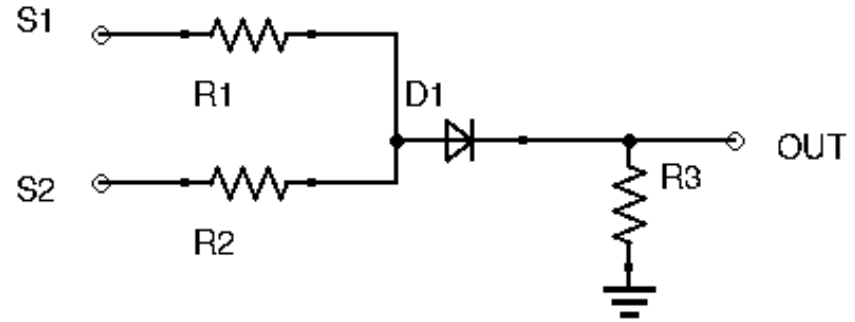
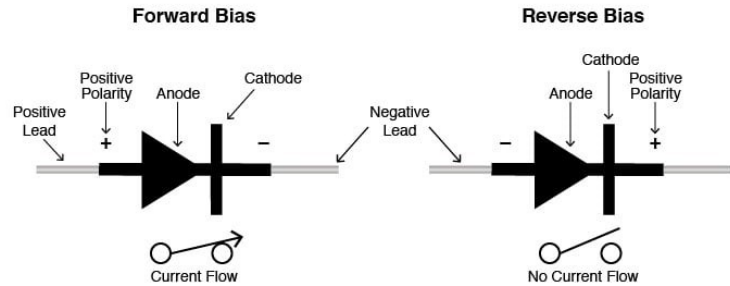
- Adott frekvencián gerjesztve ugyan az a frekvencia jön ki belőle
- Keveréshez: **nemlinearitás kell**

Keverő struktúrák

Egyszerű nemlinearitás **diódával**

- Dióda: áram egyenirányító elem, mint a vízcsapon egy szelep
- Egyszerű passzív diódás keverő

Működik, de:

- Nagy csillapítás
- Nem csak $f_1 - f_2$ és $f_1 + f_2$, hanem f_1 és f_2 is megjelenik a kimeneten
  - Ami gyakran nem jó...

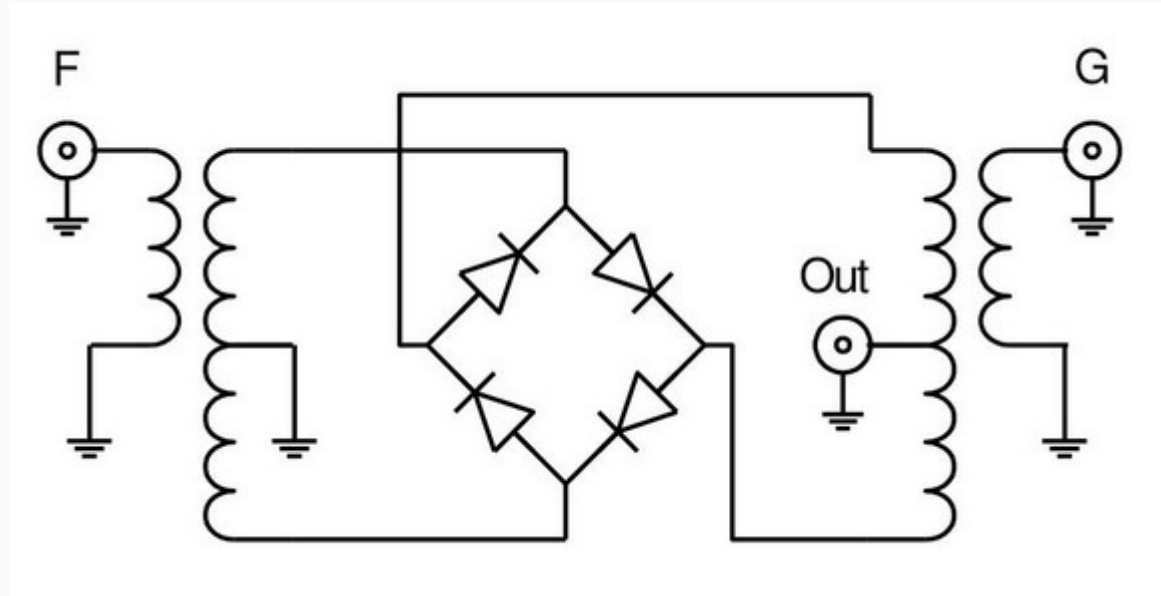
Keverő struktúrák

Bonyolultabb keverők

- Jobban közelítik az ideális keverőt

Két gyakran használt:

- Passzív: dióda gyűrűs keverő

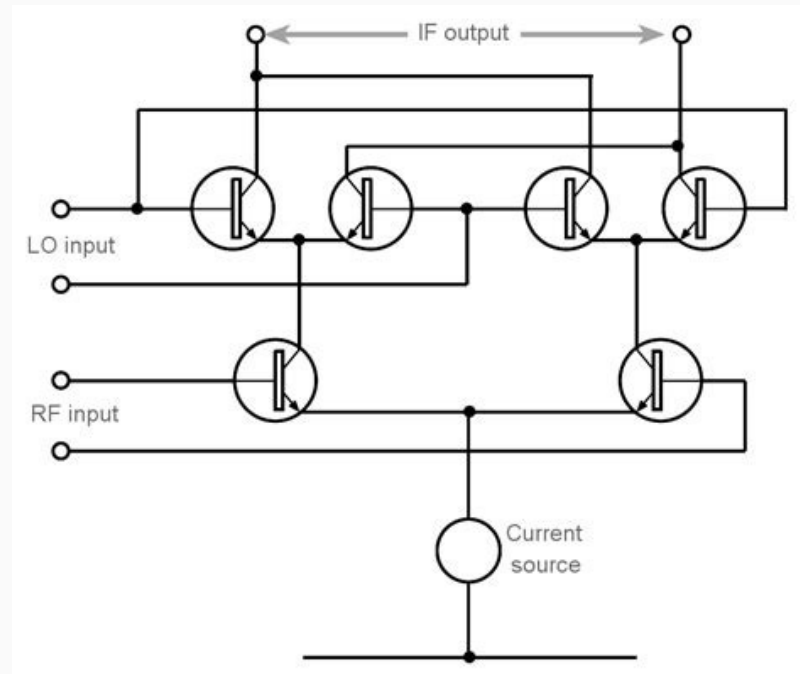

Keverő struktúrák

- Aktív: Gilbert-cella
kimenetein: csak a különbségi
frekvenciák dominálnak

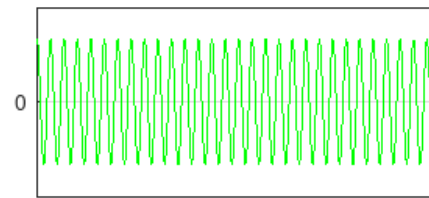
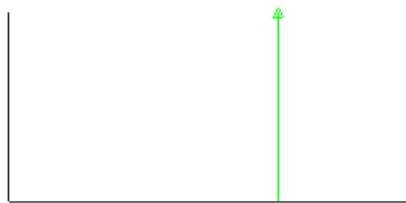
Logikai kapukkal is lehet keverőt
csinálni:

- Pl. XOR kapu
- Egyik jel kapcsolgatja a másikat
- Olyan, mintha négyszögjelek
szoroznák egymást

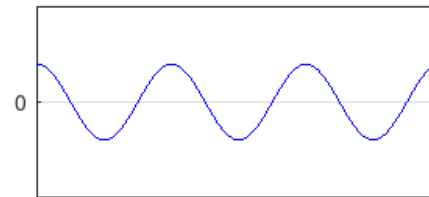

Színusz-színusz keverés

f1: 10 kHz (vivő)

f2: 2 kHz (alapsáv,
moduláló jel)

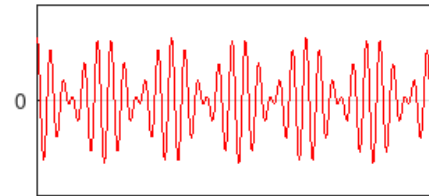
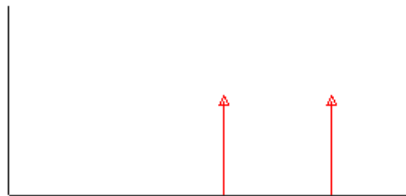

f1 + f2 = 12 kHz

f1 - f2 = 8 kHz

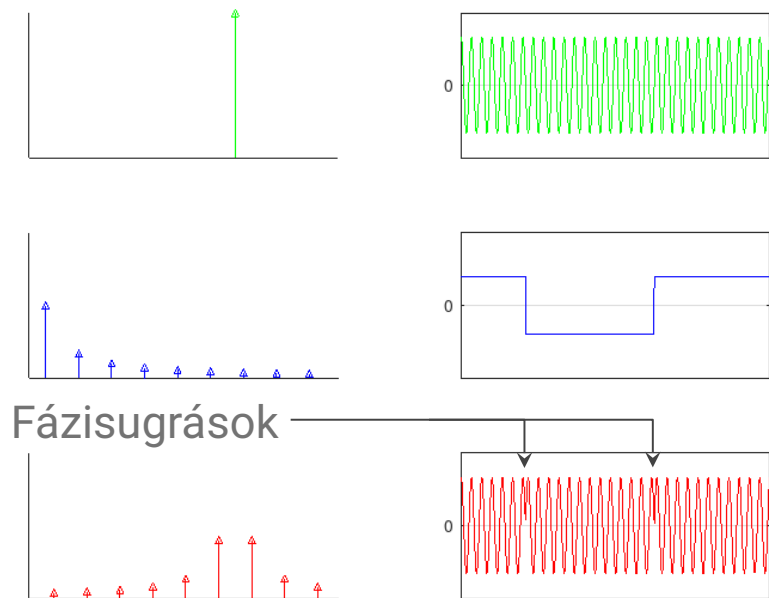
Szimpla keveréssel:
AM-DSB-SC-t csináltunk
(vivő nélküli AM)

SC: suppressed carrier

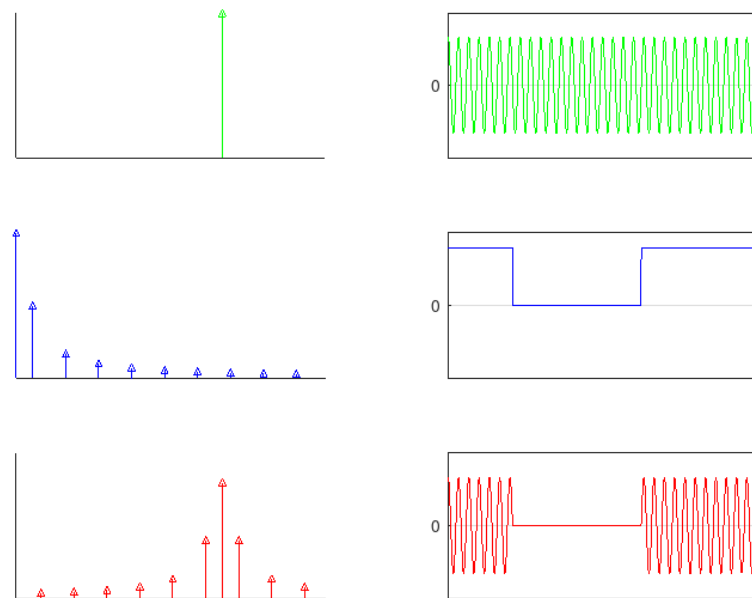

Négyszög-színusz keverés

Színuszos vivő jel, négyzetű moduláló jel: digitális bitek

BPSK (Binary Phase Shift Keying)

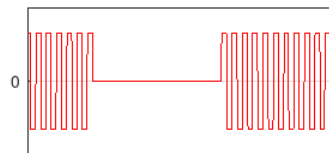
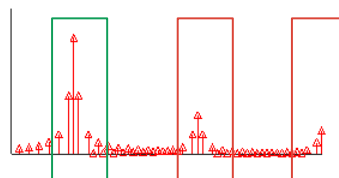
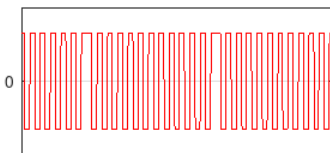
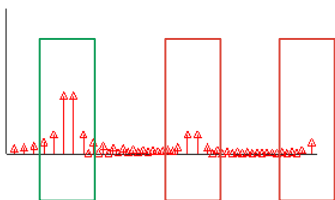
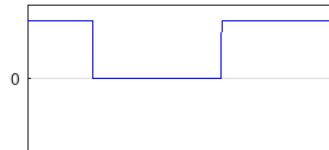
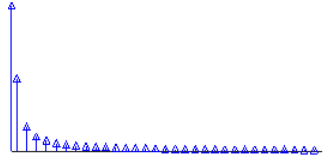
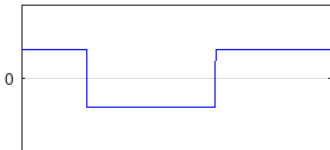
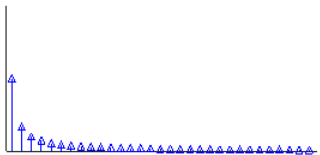
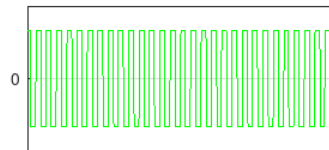
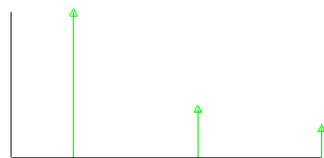
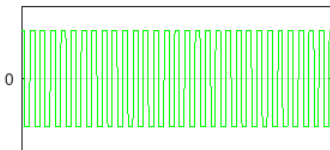
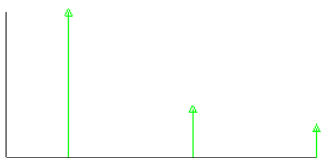

OOK (On-off keying)

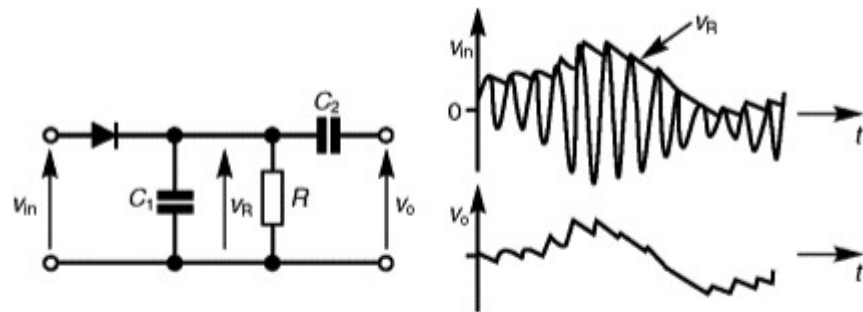
Négyszög-négyszög keverés

Példa a harmonikus szűrés fontosságára

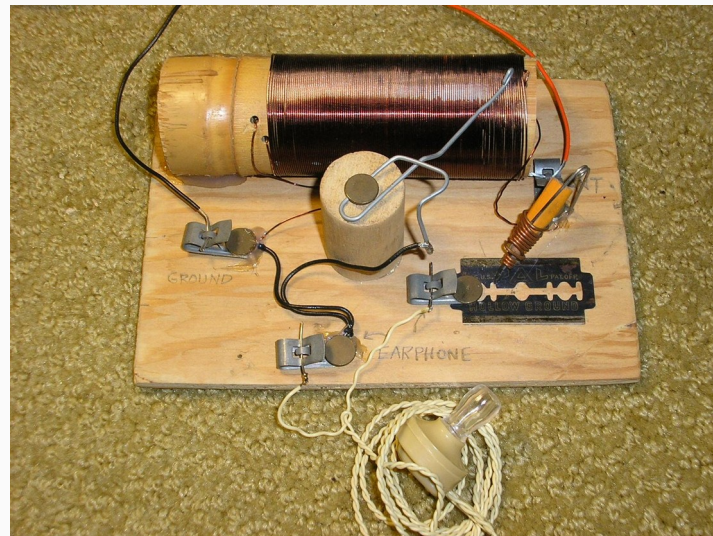
Sok felharmonikus, más csatornába is belehallatszik az adásunk

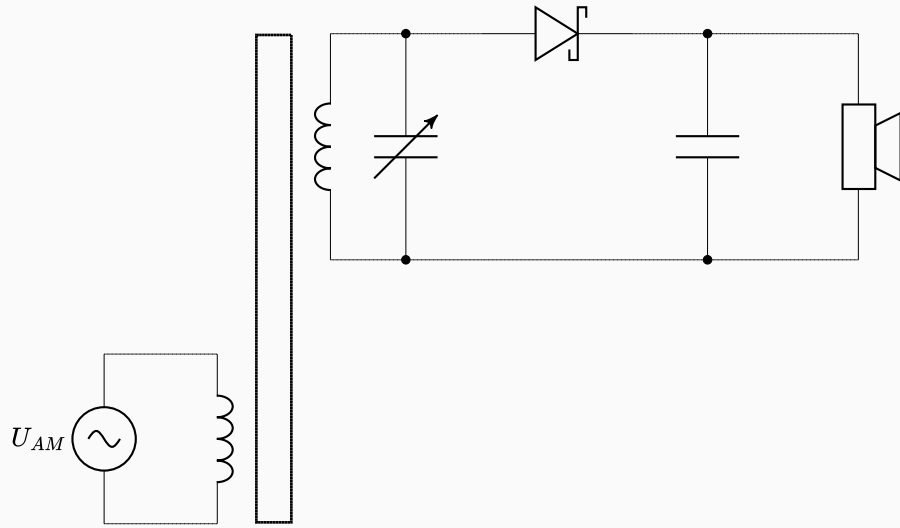
Demodulátorok

Burkoló detektor (AM-DSB-NSC vételre)

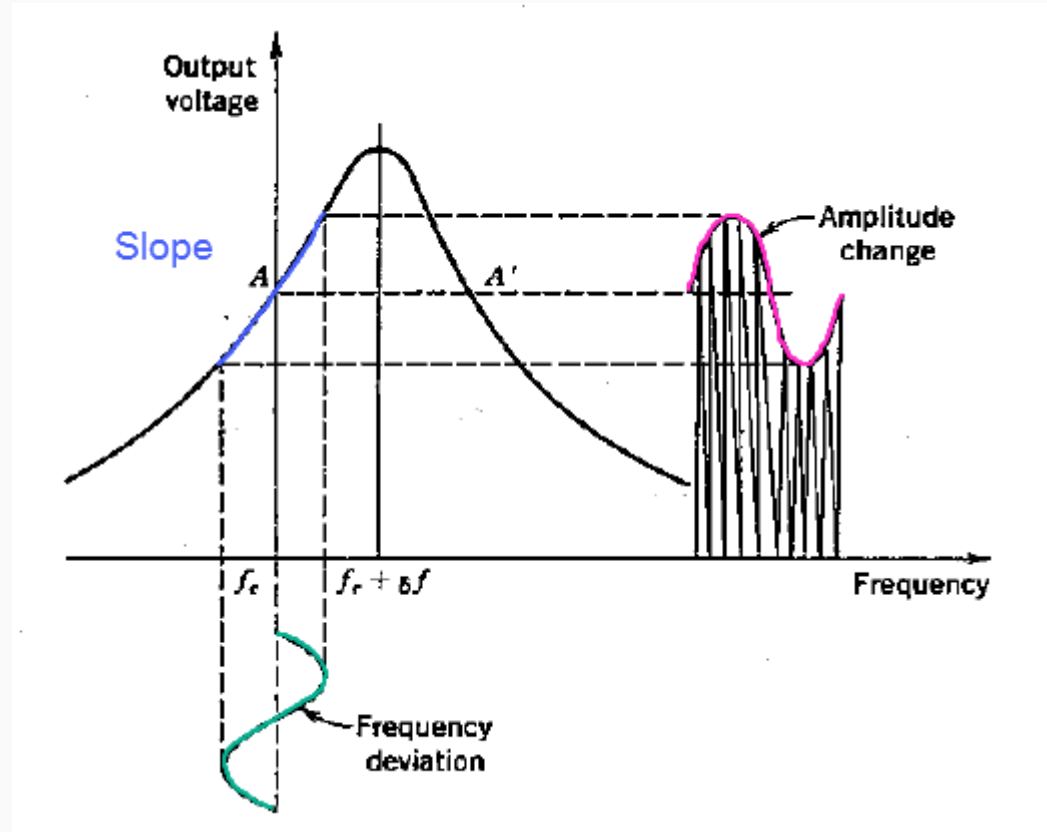
Demo(dulátor)

Ide csináltam demót

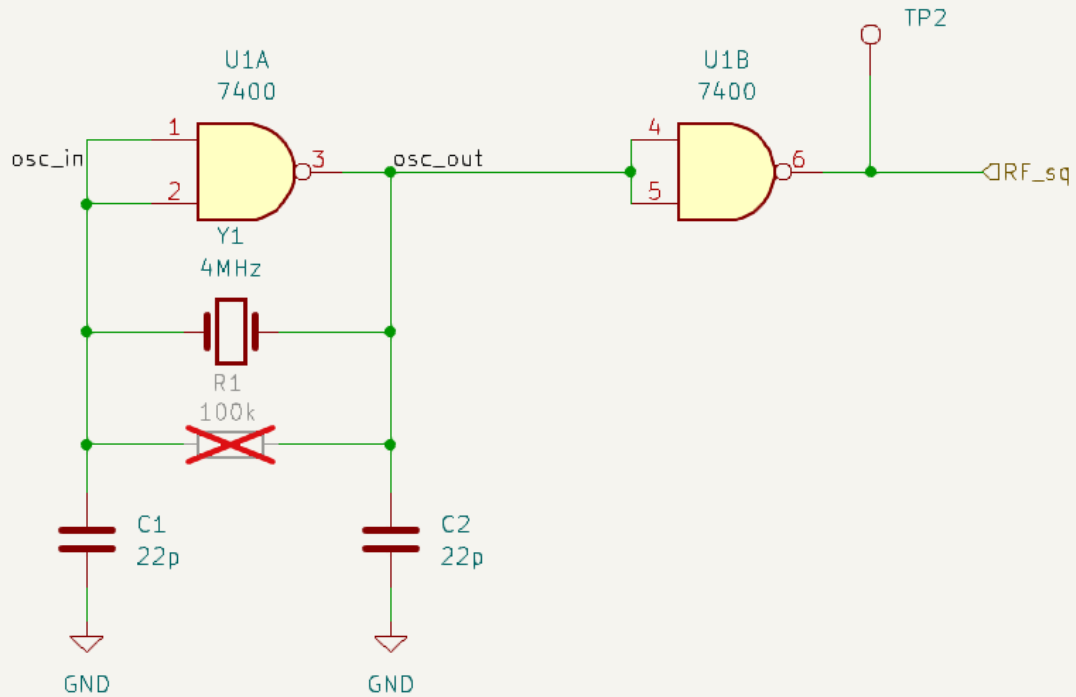
Demodulátorok

- Félrehangolt rezgőkör
- FM $\rightarrow$ AM átalakítás
- Frekvencia változásból amplitúdó változás lesz

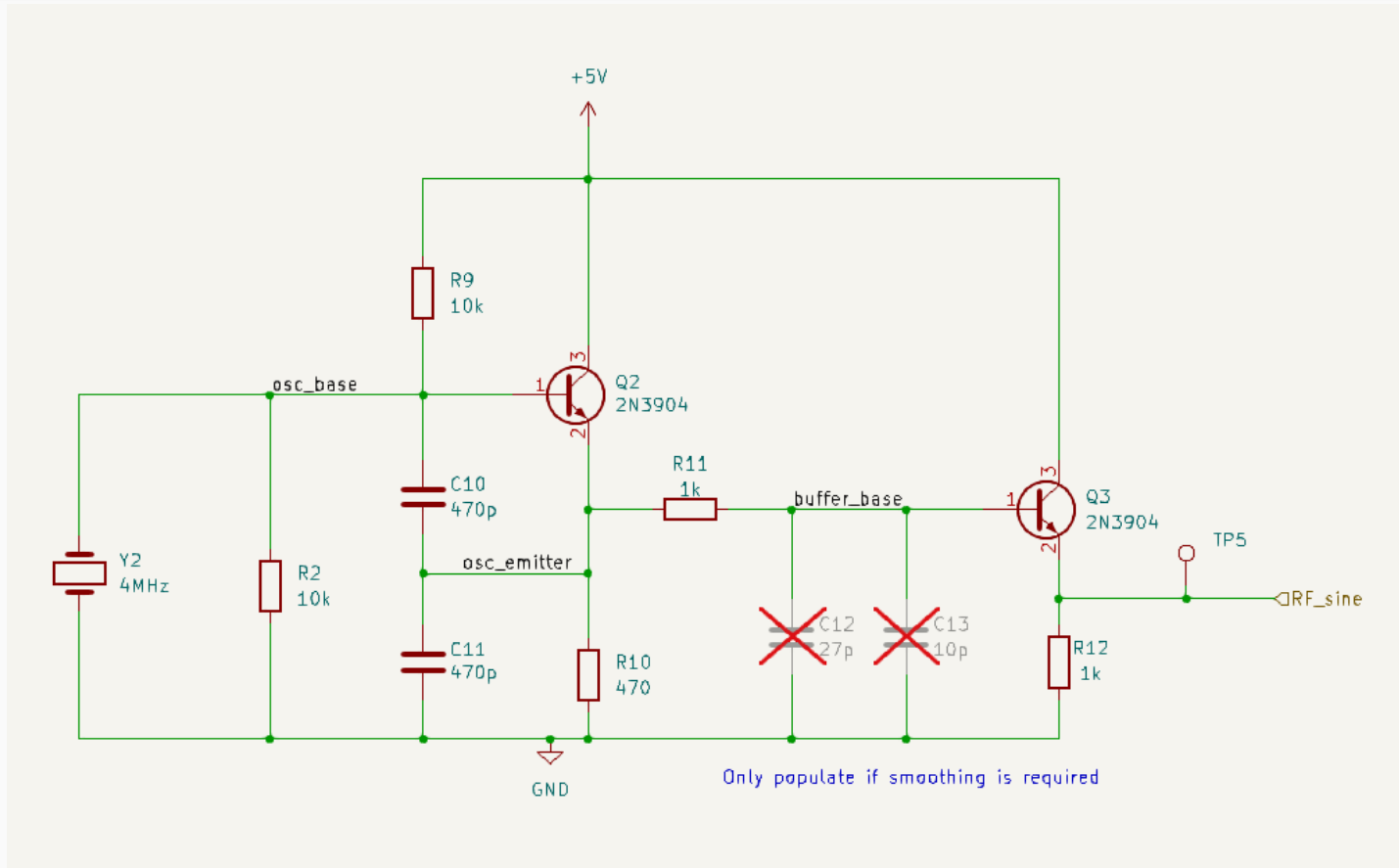

Kérdések?

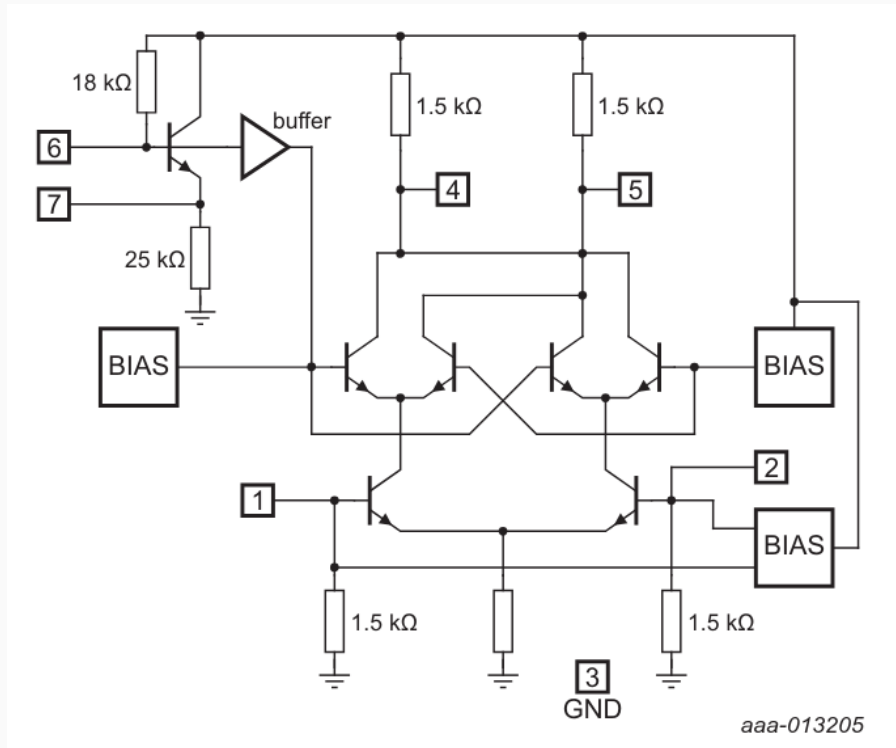
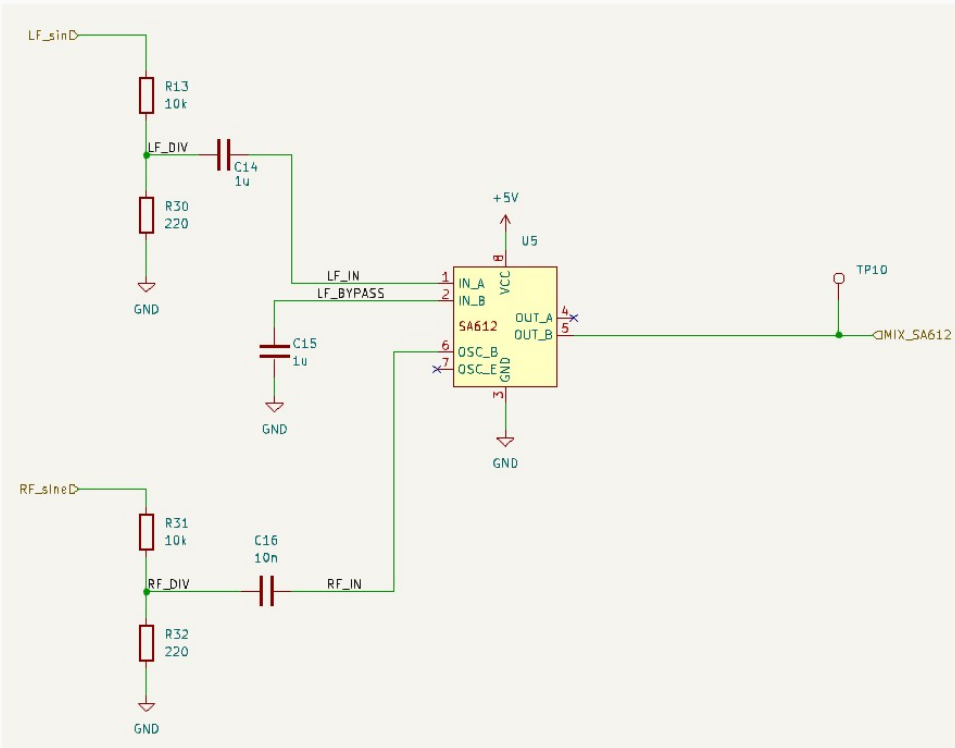
4 MHz négyszögoscillátor

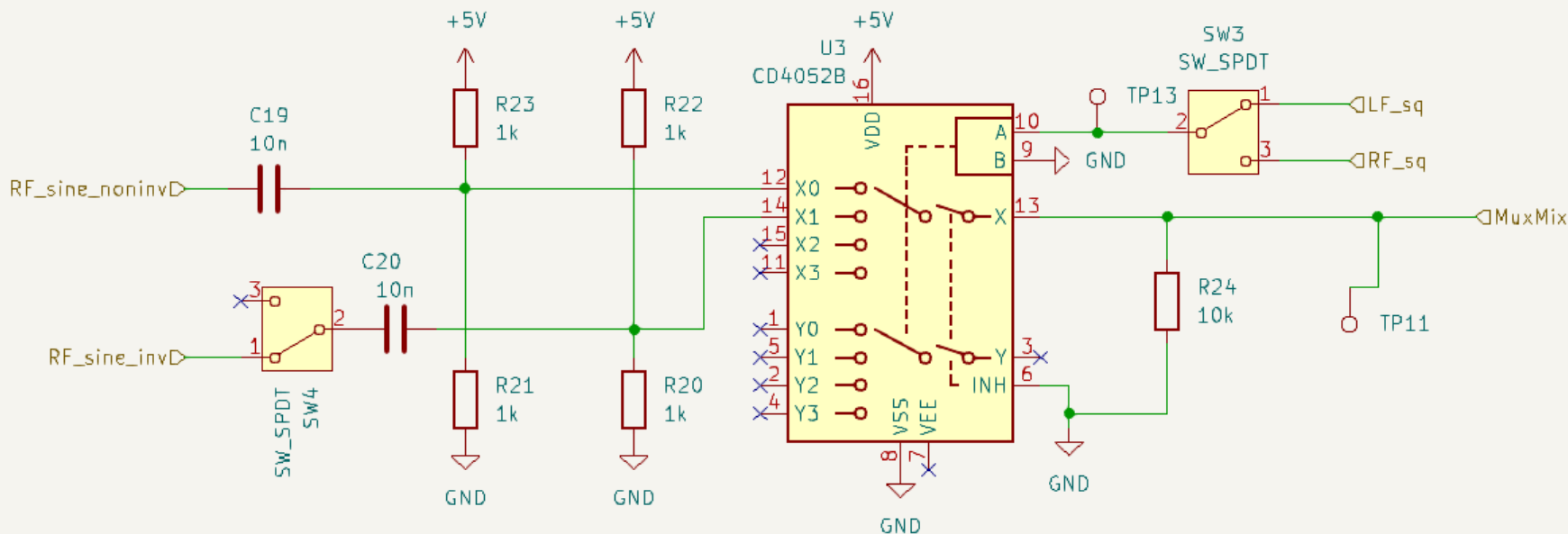
4 MHz "szinuszos" oszcillátor

Színusz-színusz keverés - SA612 Gilbert cella

Négyszög-szinusz keverés - CD4052 kapcsoló

Négyszög-négyszög keverés - logikai kapuk

